

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВПЛИВУ ВПРАВ З ПІДВИЩЕНОЮ МОТИВАЦІЄЮ НА РІВЕНЬ ГРАМОТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

EFFICIENCY OF THE INFLUENCE OF HUMAN RIGHTS WITH GROWED MOTIVATION ON THE LEVEL OF GREATER STUDY OF PRIMARY CLASSES

У статті зроблено спробу з'ясувати різні типи мотивації навчання та сформулювати критерії вибору певного виду в конкретному випадку, виділено аспекти щодо внутрішніх та зовнішніх мотивів (пізнавальних та соціальних). Для створення стійкої внутрішньої мотивації до навчання потрібно пам'ятати про фактори впливу, бо саме вони відіграють важливу роль у формуванні позитивної мотивації навчання. Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що деякі аспекти мотивації навчання та рівня мовленнєвої грамотності потребують уточнення, а поняття «успіх» є неоднозначним у виховному значенні. Проаналізовано актуальність даного питання, зокрема підвищення якості володіння українською мовою учнями початкової школи та обставин, що ускладнюють виконання завдань щодо забезпечення позитивної мотивації вивчення української мови. Прیدілено увагу програмним вимогам та першочерговим завданням. Важливість удосконалення мовлення, низький рівень орфографічної грамотності, необхідність мотивації навчання учнів початкових класів зумовили вибір теми статті. Розроблено та фрагментарно запропоновано використання вправ з підвищеною мотивацією для вивчення тем з української мови «Уживання апострофа», «М'якого знака» (3 клас). Показано актуальність використання вправ з підвищеною мотивацією з метою впливу на рівень грамотності, активізації діяльності учнів на уроках української мови в початкових класах та підтримання інтересу до навчання.

Основними вимогами створення вправ з підвищеною мотивацією є відповідність програмним вимогам, врахування вікових особливостей учнів, реалізація дидактичних принципів, науковість, яка поєднана з емоційними відчуттями від процесу виконання. У висновках зазначено головне призначення вправ з підвищеною мотивацією – сформувати і постійно підтримувати пізнавальну потребу власної самореалізації, саморозвитку як рушійного стимулу до знань.

Ключові слова: мотивація навчання, зовнішня мотивація, внутрішня мотивація, критерії вибору мотивації, вправи з підвищеною мотивацією.

In the article an attempt is made to find out the different types of training motivation and to formulate criteria for choosing a particular type in a particular case, aspects of internal and external motives (cognitive and social) are identified. In order to create a stable internal motivation for learning, one needs to remember the factors of influence, because they are an important part in shaping the positive motivation of learning. An analysis of recent research and publications has shown that some aspects of learning motivation and the level of speech literacy need to be clarified, and the concept of «success» is ambiguous in educational meaning. The actuality of this issue is analyzed, in particular, the improvement of the quality of Ukrainian language proficiency in elementary school students and the circumstances that complicate the tasks of providing positive motivation for the study of the Ukrainian language. Attention is paid to software requirements and priority tasks. The importance of improving speech, low level of spelling literacy, the need to motivate the teaching of elementary school students led to the choice of topic. It was developed and fragmentally proposed the use of exercises with increased motivation to study topics in the Ukrainian language «Apostrophe», «Soft Sign» (Grade 3). The actuality of the use of exercises with increased motivation is shown for the purpose of influencing the level of literacy, activating the activity of students in the lessons of the Ukrainian language in the elementary classes and maintaining interest in learning. The main requirements for creating exercises with increased motivation is compliance with the program requirements, taking into account the age-specific features of students, the implementation of didactic principles, scientific, which is associated with emotional feelings from the implementation process. The conclusions indicate the main purpose of exercises with increased motivation – to form and constantly support the cognitive need for self-realization, self-development as a driving force for knowledge.

Key words: motivation of training, external motivation, internal motivation, criterion of choice of motivation, exercises with the raised motivation.

УДК 373.3.016:811.161.2:37.015.3:005.32

Пашко Л.В.,

канд. філол. наук,
доцент кафедри теорії і практики
початкової освіти
ДВНЗ «Донбаський державний
педагогічний університет»

Попіванова К.Є.,

студентка бакалаврату
факультету початкової, технологічної
та професійної освіти
ДВНЗ «Донбаський державний
педагогічний університет»

Моторіна Д.А.,

студентка бакалаврату
факультету початкової, технологічної
та професійної освіти
ДВНЗ «Донбаський державний
педагогічний університет»

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Основним завданням освіти в Україні є формування всебічно розвинутої творчої особистості, яка в процесі спілкування постійно удосконалює власне усне та писемне мовлення. Рівень володіння навичками та вміннями спілкування є одним з головних чинників розвитку мислення й найважливішим критерієм розумового розвитку. У Концепції НУШ, Законі «Про освіту» закладено: ключові компетентності, якими має володіти учень після закінчення школи, зокрема вільне володіння державною мовою, навичками спілкування між собою; наскрізні вміння – критичне та системне мислення, творчість, ініціативність,

вміння конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, вирішувати проблеми.

Програмою з української мови для 1–4 класів загальноосвітніх навчальних закладів передбачено розв'язання таких завдань:

- «– забезпечення позитивної мотивації до засвоєння української мови;
- засвоєння української графіки й орфографії, формування фонетико-графічних та правописних умінь і навичок;
- забезпечення інтелектуального, морального, соціокультурного й естетичного розвитку особистості» [7].

Серед дидактичних принципів, на основі яких визначено зміст курсу української мови, є мотивація навчального процесу та взаємозв'язок навчання, виховання і розвитку школярів.

Виконання згаданих завдань у сучасних умовах ускладнюється кількома обставинами, а саме:

- зниженням інтересу дітей до читання, переорієнтацією значної частини уваги від реального світу до віртуального (комп'ютерні ігри; спілкування в мережі; перегляд фільмів, відеопрограм тощо);
- зниженням рівня культури мовлення повсякденного спілкування, багатьох друкованих видань, теле- і відеопрограм для дітей;
- недостатня увага значної частини батьків до виховання, розвитку мовлення своєї дитини.

Отже, можна зазначити, що підвищення мотивації учнів до навчання взагалі і до засвоєння мовних та мовленнєвих умінь, до формування відповідних навичок є актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблемі мотивації навчання та підвищення рівня грамотності учнів присвячено багато публікацій М. Вашуленка, С. Дорошенка, О. Прищепи, О. Хорошковської, С. Яворської та інших дослідників. Доречно виділити такі аспекти:

1) мотивація до навчання та пізнавальної діяльності є дієвим засобом навчання; за відсутності цієї мотивації виховання інтелектуально та морально розвиненої творчої особистості неможливе; А. Андреева при цьому зазначає, що мотивацію до навчання слід розвивати ще й як стійку рису особистості учня, а не лише як виховний засіб навчання [1];

2) існує різний ступінь дієвості внутрішніх та зовнішніх мотивів (пізнавальних та соціальних);

3) для формування стійкої мотивації учнів слід застосовувати диференційований підхід;

4) особливе значення мотивації під час навчання української мови і мовлення, оскільки воно пов'язане із розвитком мислення дитини.

А. Андреева небезпідставно зазначає: «Саме пізнавальна мотивація є неодмінною умовою успішної навчальної, а в подальшому і професійної діяльності людини. Інтерес і радість мають бути основними переживаннями школяра в процесі навчання» [1].

І. Харитонова, В. Циганенко вказують на те, що «успіх – не обов'язково високий бал у класному журналі: він дарує радість, задоволення, пробуджує інтерес, підвищує самооцінку та створює потужний імпульс до пізнання нового» [10, с. 11]. Інші додають до складу цього поняття наявність визнання досягнень успішного учня однолітками, вчителями. Успіх у такому розумінні є неоднозначним у виховному аспекті: якщо цікавість до навколишнього світу і радість його пізнання є природними та притаманними людській природі явищами, то прагнення до неодмінного визнання своїх досягнень сприяє неадекватному підви-

щенню самооцінки, порушенню об'єктивно корисних моральних норм та норм поведінки.

Слід зазначити, що деякі аспекти щодо мотивації навчання та рівня мовленнєвої грамотності потребують уточнення. Зокрема, поняття «успіх» у навчанні має дещо різне тлумачення його сутності, немає чіткого обґрунтування наслідків впливу мотивів різного типу на процес навчання; одностайності щодо доцільності використання тих чи інших мотивів у певних ситуаціях. Наприклад, С. Кривоцова вважає, що «є два основних мотиви навчання: отримати нагороду й уникнути покарання» і тут же: «Зацікавленість – найкраща мотивація до навчання. Якщо дитина дивується, вона починає мислити» [5, с. 2]. Потребують уточнення мотиви: нагорода й покарання (зовнішні мотиви) чи зацікавленість (внутрішній мотив) є найбільш ефективними для навчання та розвитку особистості учня.

І. Харитонова, Т. Ципкіна та інші автори подають приклади тренувальних вправ, які сприяють пізнавальному інтересу та стимулюють самостійне мислення школярів (вправи з ключами; диктанти-кросворди тощо) [10]. Проте нечітко визначені фактори і обставини доведення необхідності та ефективності виконання нестандартних вправ, використання ігрових методів саме на уроках української мови.

Отже, вибір теми статті зумовлений важливістю удосконалення мовлення, низьким рівнем орфографічної грамотності, необхідністю мотивації навчання учнів початкових класів.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Однією з актуальних проблем початкової школи була й залишається проблема підвищення рівня грамотності, зокрема вживання апострофа, м'якого знака, та мотивації навчання шляхом використання орфографічних вправ на заняттях з української мови. Таким чином, вибір теми статті зумовлений соціальною значущістю оволодіння мовою як засобом спілкування та низьким рівнем орфографічної грамотності учнів початкової школи, недостатністю дослідження проблеми в теоретичному і практичному аспектах.

Мета статті – спроба показати ефективність впливу вправ з підвищеною мотивацією при вивченні тем: «Уживання апострофа», «М'якого знака» на рівень грамотності й мотивацію навчання учнів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Доцільність та ефективність формування мотивів навчальної діяльності сприяє всебічному гармонійному розвитку людини, що є одним із основних завдань НУШ. Іноді вчителі не замислюються, що мотивація навчання учня можлива й поза сутністю навчального матеріалу та процесу навчання, коли цікава особистісна мета стає в першу чергу засобом здобування знань. Критерієм для визначення ступеню доцільності застосування того чи іншого виду

мотивації є наявність чи відсутність користі для розвитку особистості. У позитивному плані вона є бажаною; якщо ж призводить до спотворення людської природи, то слід всіляко уникати її застосування [9].

Отже, застосовуючи сформульований вище науково обґрунтований (зокрема, з позиції практично-теоретичної психології) критерій, можна говорити про суперечливість думок і підходів у цьому питанні.

Застосування зовнішньої мотивації, коли мотив не збігається з метою та змістом діяльності, викликає втрату цікавості до виконуваного завдання: байдужість, неприязнь до роботи. Будь-яке навчальне завдання можна подати цікаво, інша річ, що це не завжди просто й швидко зробити. Саме тому вдаються до зовнішньої мотивації, яка часто призводить до вже згаданих негативних наслідків. Цікаве завдання, яке потребує певних зусиль, одночасно сприяє й вихованню наполегливості у досягненні мети. Підвищити зацікавленість учня можна, наприклад, застосовуючи міжпредметні зв'язки або демонструючи зв'язок навчального матеріалу з завданням з життям.

Отже, для створення стійкої, внутрішньої мотивації до навчання потрібні:

- навчальний матеріал, який відповідає програмним вимогам і не спотворює уявлення дитини про світ;

- мотивація до вивчення цього матеріалу, яка викликана цікавістю учня до суті матеріалу.

Аналізуючи письмові роботи учнів третього класу, виявлено, що найчастіше трапляються помилки у словах з апострофом, м'яким знаком, ненаголошеними голосними в корені слова тощо. З метою підвищення мотивації навчання при створенні завдань мали місце такі критерії:

- підбір тексту цікавого змістовно;
- складова частина – це читання тексту;
- наявність орфограм певної теми передбаченої програмою;

- логіку мислення, вміння аналізувати, співставляти;

- сформулювати завдання, яке б хотілося виконати.

Текст слід добирати таким чином, щоб він був цікавий для дитини; читання має захопити, викликати бажання прочитати його повністю. Ключове речення, яке містить кульмінацію або розв'язку, зашифровується. Щоб розшифрувати його, потрібно виконати вправу на певне правило. Правильність написання слів дає можливість знайти літери, з яких складається дане речення.

Текст може стосуватися різних предметів, але обов'язково цікавий для учнів, не дуже великим за обсягом, мати виховне й пізнавальне значення та написаний «живою» мовою, містити епітети, порівняння, синоніми тощо. Дитина підсвідомо має відчувати красу слова й бажання спілкуватися українською мовою.

Подаємо приклади вправ з підвищеною мотивацією.

Вправа 1. Орфограма. Уживання апострофа.

Завдання до тексту: вставити слова.

Хто чим хвалиться.

В третім класі до дзвінка	– Вистругав поличку
Суперечка йшла така:	– А я першим весь урок
– Починаю я завжди	– Руку піднімаю
– Першим переключку	– А я першим на дзвінок
– А я першим на труді	<input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/>

Завдання: Вибери підряд лише ті слова, які пишуться з апострофом. З перших букв цих слів прочитаєш, що ж робить хлопчик.

Тъм...яний, здоров...я, кар...єр, мавп...ячий, ластів...ятко, бур...як, ад...ютант, сузір...я, цвях, уп...ятьох, різьб...яр, в...юн, моркв...яний, лл...ється, бар...єр, інтер...єр, рель...єф, голуб...ятко, підй...ом, арф...яр, зй...омки, Юр...ївка, рутв...яний.

Ключ. здоров'я, кар'єр, ластів'ятко, ад'ютант, сузір'я, уп'ятьох, в'юн, , бар'єр, інтер'єр, голуб'ятко, арф'яр, Юр'ївка. **Відповідь:** з класу убігаю.

Вправа 2. Орфограма. Ненаголошені голосні Е, И

Завдання до тексту: вставити слово

Нерідко можна побачити їжаків з яблуком на голках. Дехто навіть думає, що він запасається ними на зиму. Але це не так. Їжаки качаються по яблуках, кислий сік яких стікає по голках до шкіри і виганяє

Завдання: З поданих слів випиши підряд лише слова з ненаголошеними голосними. З перших літер цих слів дізнаєшся, чому їжак носить яблука на голках.

Низько, зелень, купити, вдень, новини, дзень, пливти, аритмія, ревіти, записаний, аборигени, зерно, и, трембіта, лебідь, індичата, вимова

Ключ. Пливти, аритмія, ревіти, аборигени, зерно, и, трембіта, індичата, вимова. **Відповідь:** паразитів.

Вправа 3. Орфограма. Уживання м'якого знака.

Завдання до тексту: з літер скласти слова-відповідь.

Батько та мати поїхали з дому, а Данилко, лишившись на господарстві, до школи не пішов.

Раптом телефонний дзвінок... Данилко впізнав по голосу свою вчительку:

- Чому сьогодні Данилко не прийшов до школи?

- Тому що він захворів.

- А хто це розмовляє зі мною?

Завдання: З поданих слів випиши підряд лише слова без м'якого знака. З перших літер цих слів дізнаєшся, хто розмовляв із вчителькою.

М'яч..., лебід..., заєц..., Іртиш..., хлопец..., йорж..., сіл..., токар..., вінец..., аптекар..., боєц..., горобец..., туш..., обрuch..., хлібец...

Ключ. М'яч, Іртиш, йорж, токар, аптекар, туш, обрuch. **Відповідь:** Мій тато.

Отже, вправи з підвищеною мотивацією є значною мірою універсальними: можна підібрати вправи на будь-яке правило (текст може не містити слів на це правило – вони мають бути у вправі); можна підібрати текст будь-якої тематики (з літератури, мови, історії, природознавства, математики, основ здоров'я тощо), завдяки чому встановлюються міжпредметні зв'язки; учні відчувають задоволення від читання, привчаються читати без примусу, збагачують свій словниковий запас, покращують техніку читання, підвищують рівень знань з української мови.

Висновки. Головне завдання початкової школи – сформувати і постійно підтримувати пізнавальну потребу власної самореалізації, саморозвитку як рушійного стимулу до знань. Учитель, застосовуючи власні методи, форми й прийоми, повинен пам'ятати про фактори впливу, які відіграють важливу роль у формуванні позитивної мотивації навчання:

- підтримки інтересу до навчання;
- допитливості, позитивного ставлення до навчання;
- мотиву гри;
- сприйняття оцінки не як якості роботи, а як старанності, працьовитості.

Одним із засобів розвитку мотивації навчання є вправи з підвищеною мотивацією, які допомагають учням досягти мети, повірити в себе, самовдосконалюватися. Основні вимоги створення таких вправ:

- відповідати програмним задачам;
- враховувати психологічні та вікові особливості учнів;
- містити наукову й сучасну інформацію;
- реалізовувати дидактичні принципи (доступність, системність, наочність);
- цікаві за змістом, містити інтригуюче завдання, вирішення якого неможливе без знання певного правила;
- нести емоційні відчуття від процесу виконання.

Пам'ятаймо, що без знань, досвіду й працьовитості не можна досягти результатів мотивації навчання.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Андреева А.О. Як учителю підвищити навчальну мотивацію учнів. URL: http://slovo-divo.ucoz.ua/interhet_shitan/andreevajakpidvishhitmotivacijunavchalnojidi.docx (дата звернення: 19.04.2019).
2. Грабовська Т. Формування позитивної мотивації діяльності особистості. *Рідна школа*. 2002. № 4 (867). С. 12–14.
3. Дзюбо Л.В. Особливості наступності розвитку мотивації у дітей дошкільного і молодшого шкільного віку. *Розвиток особистісної активності. Теоретичні аспекти* / за ред. С.Д. Максименка. К.: Міленіум, 2005. С. 32–45.
4. Климчук В.О. Чинники та показники розвитку внутрішньої мотивації творчості. Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України. / За ред. С.Д. Максименка К.: 2002, т. IV, ч. 5. С. 130–134.
5. Кривцова С.В. Формування мотивації навчання. URL: <http://slovo-divo.ucoz.ua/interhetshitan/krivcova.doc> (дата звернення: 25.04.2019).
6. Кузьміна Н. Проблема підвищення рівня мотивації на уроках читання в умовах шкіл з поглибленим вивчення української мови. *Початкова школа*. 2007. № 3. С. 26–27.
7. Програма української мови для 1-4 класів загальноосвітніх навчальних закладів(оновлена). 2018. URL: <https://biblpzos1.jimdo.com/> електронна бібліотека для вчителів (дата звернення: 19.05.2019).
8. Туровцева Т.І. Підвищення мотивації навчальної діяльності учнів на уроках української мови і літератури. URL: http://slovo-divo.ucoz.ua/interhet_shitan/2014-2015/turovceva.doc (дата звернення: 28.05.2019).
9. Фромм Э. Человек для себя. М.: Астрель, 2012. 320 с.
10. Харитонов І.А. Мотивація шкільного навчання української мови. URL: http://slovo-divo.ucoz.ua/interhet_shitan/kharitonova/motivacija.doc (дата звернення: 19.03.2014).
11. Циганенко В.В. Мотивація шкільного навчання рідної мови. URL: http://slovo-divo.ucoz.ua/interhet_shitan/ciganenko.doc (дата звернення: 20.04.2019).